

Spor da Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımı: Kadın Voleybolcuların Toplumsal Deneyimleri Üzerine Niteliksel Bir Araştırma

Ayça Naz Altıok¹ Mert Kerem Zelyurt²

¹ Sorumlu yazar, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yönetim Bilimleri Programı, aycanaz84@gmail.com

² Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, k.zelyurt@gmail.com

Özet

Bu çalışmada kadın voleybolcuların sportif ve sosyal deneyimleri toplumsal cinsiyet perspektifi açısından incelenmiştir. Toplum algısında kadınlara özgü bir spor dalı olarak öne çıkan voleybol, kadın sporcuların toplumsal deneyimleri açısından sorunsallaştırılmıştır. Çalışma nitel yöntemle yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme kullanılmış ve fenomenolojik desene göre tasarlanmıştır. Bu doğrultuda 1980-2019 yılları arasında en az 10 sene voleybolda sporculuk deneyimi bulunan 30-67 yaş aralığındaki 15 kadın sporcuyla görüşülmüştür. Yardımcı veri toplama tekniği olarak doküman analizlerinden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları altı temaya ayrılmıştır. Bu temalar; 'Türk spor tarihinde kadın voleybolu, Voleybolcu kadın bedenine yönelik toplumsal algı ve meşrulaştırma biçimleri, Voleybolun kadını bir spor dalı olarak konumlandırılması, Yerel bir kimlik ve temsil biçimi olarak "Filenin Sultanları", Sosyal kurumlar ve kadın sporcu deneyimi: voleybol ve ev içi (aile) arasında toplumsallaşma biçimleri ve Voleybolda yıldırma, taciz ve istismar' başlıkları altında sıralanmıştır. Bulguların analizi sonucunda voleybolcu kadınların toplumsallaşma süreçlerinde, toplumsal cinsiyet ilişkilerine bağlı kuşaklar arası farklılıklar ve süreklilikler yaşandığı görülmüştür. Türkiye'de voleybolun erken dönemlerinde kadın voleybolu, bedene özgü değerlendirmeler üzerinden kodlanmakta ve kadınların sportif performansı kadın cinselliğinin gölgesinde kalmaktadır. Günümüzde voleybolda kadınlar erkeklerden daha başarılıdır. Bu durum voleybolun toplumsal cinsiyet kalıp yarguları üzerinden kadını bir spor dalı olarak meşrulaştırılmasına ve kodlanmasına yol açmaktadır. Türk spor tarihi boyunca medya tarafından voleybolcu kadınlara farklı temsil biçimlerinin yüklendiği görülmektedir. Araştırmamıza göre bu temsil biçimleri toplumsal algıya sırasıyla; "baldırı çıplak", "Atatürk'ün kızları" ve "Filenin Sultanları" söylemiyle yerleştirilmiştir. Günümüzde "Filenin Sultanları" söylemi tüm sosyal kurumlarda yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu durum bu söylemin Türkiye'de kadın voleybolcuların temsil ettiği yerel ve milli bir kimliğe dönüşmesine ve kurumsallaşmasına sebep olmuştur. Söylemin voleybolcular tarafından da içselleştirildiği görülmektedir. Türkiye'de voleybolcu olmak, ekonomik özgürlük ve kamusal görünürlük bağlamında kadınların toplumsal kimlik ve statülerini olumlu yönde etkilese de kadınları ev içi rollerde ataerkil yapının hiyerarşisinden özgürleştirememektedir. Voleybolcu kadınlar sıklıkla antrenör ve yönetici kaynaklı yıldırma ve taciz davranışlarına maruz kalmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Voleybol, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Sorunları, Filenin Sultanları, Taciz

---

Gender Approach in Sports: A Qualitative Study on the Social Experiences of Female Volleyball Players

Abstract

In this study, the sports and social experiences of female volleyball players were examined in terms of gender perspective. Volleyball, which stands out as a sport specific to women in the social perception has been problematized in terms of the social experiences of female athletes. The study was conducted with a qualitative method. Semi-structured in-depth interview was used as the data collection tool and was designed according to the phenomenological pattern. Accordingly, 15 female athletes between the ages of 30-67 who had at least 10 years of volleyball sports experience between 1980-2019 were interviewed. Document analysis was used as an auxiliary data collection technique. The research findings are divided into six themes. These themes are; 'Women's volleyball in Turkish sports history, Social perception and legitimization forms of the female volleyball players body, the positioning of volleyball as a feminine sport branch, "Sultans of the net" as a local identity and representation style, Social institutions and female athlete experience: socialization forms between volleyball and household (family) and Mobbing, harassment and abuse in volleyball. As a result of the analysis of the findings, it was seen that there were differences and continuities between generations in the socialization processes of volleyball women due to gender relations. Women's volleyball in Turkey in the early stages of volleyball is encoded through the assessment specific to bodies and women's sporting performance remains in the shadow of female sexuality. Today women are more successful in the volleyball than men. This situation leads to the legitimization and coding of volleyball as a feminine sport branch through gender stereotypes. Throughout the history of Turkish sports, it is seen that different forms of representation have been attributed to volleyball women by the media. According to our research, these forms of representation are placed in social perception with the "naked calf", "Atatürk's daughters" and "Sultans of the net" discourse respectively. Today the "Sultans of the net" discourse is widely used in all social institutions in Turkey. This has led to the transformation and institutionalization of this discourse into a local and national identity represented by women volleyball players in Turkey. It is seen that the discourse is also internalized by volleyball players. Although being a volleyball player in Turkey positively affects women's social identity and status in the context of economic freedom and public visibility, it cannot free women from the hierarchy of the patriarchal structure in domestic roles. Volleyball women are often exposed to mobbing and harassment from coaches and managers.

Key Words: Volleyball, Gender, Women's Issues, Sultans of the Net, Harassment

SUMMARY

Introduction and Aim: Female volleyball players are always mentioned with their success in Turkish society and they are presented with the image of an exemplary Turkish woman to the society under the identity of "Sultans of the Net". This type of ascription, which is positive and attributes high status to

female athletes, shows that gender-specific roles are repeated in sports/volleyball as a social institution. This study is based on studying volleyball along with its widespread function and gender dimensions. The aim of the research is to problematize the social experiences of female volleyball players in terms of gender approach. In the study, it was aimed to understand the sporting experiences of women in volleyball in Turkey, how and in what direction female volleyball players of different generations are affected by modernization/change processes in society and in sports, institutionalization process of volleyball as a women's sport, society's perception of female volleyball players, the construction of identity and representation in volleyball and negative social processes such as harassment and intimidation faced by female athletes. In this direction, our research aims not only to make female volleyball players visible with their success, but also to reveal the problems these women face in the field and to comprehend the resistance and empowerment strategies they produce for these problems.

Material and Method: The universe of this study is female volleyball players. Purposeful sample was applied in this study. The sample group consists of 15 female athletes between the ages of 30-67 who have at least 10 years of volleyball experience between 1980-2019. The study is designed according to the qualitative research method–phenomenological pattern. A “semi-structured interview form” was used as data collection and data suitable for the research question was obtained from the through in-depth interviews. In addition, document analyzes were made as a supportive data collection technique. Interviews obtained by audio recordings are classified by content analysis and divided into themes. **Results:** The findings are divided into themes under six headings. The resolved themes are as: “Women’s volleyball in Turkish sports history”, “Social perception and legitimization forms of the female volleyball players body”, “The positioning of volleyball as a feminine sport branch”, “ ‘Sultans of the net’ as a local identity and representation style”, “Social institutions and female athlete experience: socialization forms between volleyball and household (family)” and “Mobbing, harassment and abuse in volleyball”. In socialization processes of female volleyball players, there are intergenerational differences and continuity related to gender relations. Sports clothes used in match practices in the early periods of volleyball distanced female volleyball players from the values that represent the traditional female ideal of the society. In the early periods when sportswear was seen as a connotation of female sexuality, it is seen that the sportive activities of volleyball players fell into the background and their physical appearances took precedence over their sportive identities. Ultimately, it is seen that the physical characteristics of female athletes competing on the field are effective in legitimizing volleyball as a feminine sport in terms of aesthetics and exclusion of men from this field. Volleyball is legitimized as a feminine sport according to gender stereotypes. The successes achieved in the international arena in the post-80s period have been influential in reconstructing the social status and image of women’s volleyball over the gender hierarchy. It is seen that the media has begun to play an active role in the strengthening of the social identity of women’s volleyball with the differentiation of popularity, prestige and imagery styles. Today the widespread use of the expression "Sultans of the Net" transforms the sultanate into a symbol represented by volleyball players in the social consciousness. It is seen that female volleyball players also affirm and internalize this discourse, which points to a language of discourse that defines athletes within the framework of their femininity and emphasizes femininity in the gender literature. For these athletes ‘the sultans’- one of the important social figures of Ottoman history- represent the power of women in today's modern sports based on their hierarchical power. In addition, there are athletes who think that this expression adds brand value

to Turkish volleyball in the context of popularizing volleyball in Turkish society. From past to present, it is seen that women's participation in volleyball has increased gradually in Turkey and volleyball has turned into a serious employment area for women. It is seen that these women perpetuate their success in the international platform, gain prestige in the society and raise their social status. As a matter of fact, despite gains in public visibility and economic freedom, gender equality in domestic roles cannot be achieved for women. It is seen that the responsibilities of female athletes regarding household gender roles (preparing food, laundry, dishes, cleaning, child care, etc.) continue in the same way. They do not have a radical tendency to transform their roles at home, and they continue to build their family life within the framework of gender roles. The most common problem faced by volleyball players in the study is that they are exposed to mobbing and harassment behaviors originating from coaches or managers. It is seen that 13 of the 15 female athletes participating in the research have been exposed to at least one of these types of behavior by their coach or manager. **Conclusion:** It is seen that there are transitions between periods and intergenerational continuity and differences in the daily behavior patterns and socialization processes of female volleyball players. These continuities and differences have affected the restructuring of the gender hierarchy through sports and the institutionalization of volleyball as a women's sport in Turkey. This institutionalization is based on the physical appearance of volleyball players, on sports clothes and sometimes on women being more successful than men in this sport. In the early periods of volleyball when traditional features were dominant in Turkish society, social perception towards women is not based on their sportive performance but rather on body legitimations and body images. K7's (66) "when you talked about female volleyball players, it means bare legs, butt and chest. That was what society see us!" words explained the social attitude towards women in volleyball in the early period. It is seen that the media's attitude towards women's volleyball has changed in the wake of the international successes achieved in the 1980s. The images of female volleyball players were reconstructed in a positive way and a transition from "Naked Calf" to "Atatürk's Daughters" status was achieved (Çağlar, 2018). So volleyball in Turkey has begun to offer a new identity and representation to women, by the disintegration in the traditional social structure, the establishment of women's volleyball teams by companies and institutions, and the investments made by these teams. It is seen that stereotypes regarding gender are reconstructed through sports with different methods. Before the 2003 European Women's Volleyball Championship, a local gender identity was designed under the name of "sultans of the net" to introduce female volleyball players to the society. It is seen that volleyball players, whose new images are constructed under this discourse, gain popularity and strengthen their social status under this identity. Athletes also affirm this identity and see it as a symbol of historical power from the Ottoman period, a link between traditional and popular values and a discourse that adds brand value to Turkish volleyball. Approaching this discourse, which includes gender language and is dominated by femininity, from such a perspective makes it impossible to get rid of the oppression of masculine ideologies and to rebel against masculine domination, and at the same time reinforces the second position of women in sports. Despite their increasing public visibility, rising social status and good economic income in Turkey, women volleyball players could not be freed from the domestic patriarchal dominant structure and the hierarchy of gender roles. As a volleyball player, K1 (35) said that the traditional structure of Turks prevents the transformation of gender roles in the home and family. It shows that women cannot transform their domestic gender roles. The most common problems encountered by volleyball players in the field were

determined as being exposed to mobbing and harassment behaviors originating from coaches or managers. There are also athletes who are exposed to abusive behavior, albeit to a lesser extent. In the final analysis, we think that women volleyball players should be made aware of not consenting to gender stereotypes and that seminars and trainings should be organized to increase gender awareness of women volleyball players.

1. GİRİŞ

Voleybol Türkiye’de kadınların en başarılı olduğu spor branşlarından biridir. Özellikle son yıllarda voleybolcu kadınların Türkiye’yi, sporun uluslararası arenasında en üst düzeyde temsil ettikleri ve başarıdan başarıya koştuıkları görülmektedir. 2000’li yıllar itibariyle Avrupa Şampiyonaları ve Dünya Şampiyonalarında aldıkları derecelere Türk toplumuna takım sporları kategorisinde tarihinde görülmemiş başarılar yaşatan voleybolcu kadınlar, 2012 Londra Olimpiyatlarına katılmış ve son tahlilde 2020 Tokyo Olimpiyatlarına da katılma hakkı elde ederek başarılarına süreklilik kazandırmışlardır. Türkiye’de kadın voleybolu denince sadece en büyük yaş gruplarında değil altyapıların farklı kategorilerinde de uluslararası mücadeleye katılan genç voleybolcu kızlarımızın da en az ablaları kadar başarılı olduklarını görmekteyiz. Son yıllarda Avrupa ve Dünya Şampiyonlukları elde eden bu genç kızlar, uluslararası arenada Türkiye’nin voleybolda ekol ülkelerden biri haline gelmesinde büyük pay sahibi olmuşlardır.

Günümüz spor medyasında sıklıkla gördüğümüz üzere, voleybolcu kadınlar toplumumuzda her daim başarılarıyla kendilerinden söz ettirmekte ve “Filenin Sultanları” kimliği altında topluma örnek Türk kadını imajıyla sunulmaktalar. Olumlu ve kadın sporculara yüksek statü atfeden bu tip bir yakıştırma, bir başka yönüyle değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyete özgü rollerin bir sosyal kurum olarak sporda/voleybolda tekrarlandığını göstermektedir. Voleybolun kadınlar için bir dikey hareketlilik ve temsil/kimlik alanı olmasının yanı sıra, “filenin sultanları” temsilinin de gösterdiği gibi, kadın ve spor ilişkisindeki yaygın toplumsal cinsiyet algısının yeniden üretilmesi söz konusudur. Bir başka deyişle voleybol baskın yönüyle kadınlar için kamusallaşma, toplumsal hareketlilik, statü ve dikey hareketlilik, temsil ve özdeşleşme alanı; toplumsal cinsiyet ve feminist paradigmadan bakıldığında kadınlar için özgü bir sosyal pratiğin, spor dalının üretilme alanıdır. Bu çalışmanın kurgusu da voleybolu yaygın işlevi ve toplumsal cinsiyet boyutlarıyla birlikte incelemek üzerine inşa edilmiştir. Araştırmanın amacı kadın voleybolcuların sosyal deneyimlerini toplumsal cinsiyet yaklaşımı açısından sorunsallaştırmaktır. Çalışmada Türkiye’de kadınların en başarılı olduğu takım sporu olan voleyboldaki sportif deneyimlerini, voleybolun bir kadın sporu olarak kurumsallaşma sürecini, toplumun voleybolcu kadına yönelik algısını, voleybolda kimlik ve temsil inşasını ve kadın sporcuların karşılaştığı taciz, yıldırı gibi olumsuz sosyal süreçleri anlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmamız voleybolcu kadınların sadece başarılarıyla görünür olmalarını değil aynı zamanda bu kadınların alan içinde karşılaştıkları sorunları da açığa çıkarmayı ve bu sorunlara yönelik ürettikleri direnme ve güçlenme stratejilerinin kavranmasını amaçlamaktadır.

2. MATERYAL METOT

Bu çalışmanın evreni kadın voleybolculardır. Araştırmamızda kadın ve toplumsal cinsiyet konulu araştırmalarda sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda “sayılardan çok sözlerin, deney ve ölçümden çok gözlem ve yorumun, davranış ve tutumların kendilerinden çok anlamların önemli oluşu, bu yöntemin kadın araştırmalarında daha çok kullanılan, tercih edilen bir yöntem oluşunu getirmiştir” (Kümbetoğlu, 2019, s. 62). Niteliksel yöntemle yürütülen kadın araştırmalarında anlamacı/yorumcu yaklaşım kullanılmakta, araştırma bulgularına ilgili fenomeni deneyimleyen aktörlerin deneyimlerine nüfuz ederek ulaşılmaktadır. Kümbetoğlu’na göre (2019) nitel araştırma yöntemi kullanılarak kadınların öz yaşam deneyimlerinden ve yaşanmışlıklarından elde edilen bilgiler, nicel yöntemdeki sınırlılıklara bir alternatif olarak, pozitivizme özgü genellemeler yerine sosyal gerçekliğin derinlemesine anlaşılmasını sağlar (s.58-59). Araştırma yaklaşımı olarak fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Bu yöntemin mantığı, “fenomeni yaşayanlarla derinlemesine mülakat üzerinden fenomeni anlamaktır” (Bal, 2016, s.112). Bu noktada kadın voleybolcuların deneyimlerine ve ilgili alandaki toplumsallaşma sürecinde sportif pratiklere yükledikleri anlamlara odaklanmak esastır. “Birey deneyimlerinin veya bireylerin içinde yer aldıkları olguların özü ancak onların taşıdıkları anlamlarla anlaşılabilir” (Kümbetoğlu, 2019, s.36).

2.1 Örneklem Grubu

Çalışmanın amacı doğrultusunda örneklem grubu 1980-2019 yılları arasında Türkiye’de en az 10 sene voleybol alanında sporculuk deneyimi bulunan 15 kadın voleybolcudan oluşmaktadır. Voleybolcu kadınların en küçüğü 30, en büyüğü 67 yaşındadır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

	Yaş	Medeni Durum	Öğrenim Düzeyi	Güncel Meslek	Gelir Durumu	Millilik Durumu
K1	35	Evli	Lisans	Öğretim Görevlisi	Orta	Var
K2	35	Evli	Lisans	Ev Hanımı	Orta	Yok
K3	30	Bekâr	Lisans	Sporcu-İletişim Uzmanı	Orta	Var
K4	30	Bekâr	Lisans	Sporcu	Orta Üstü	Var
K5	58	Boşanmış	Lisans	Öğretmen	Orta	Yok
K6	55	Evli	Yüksek Lisans	Takım Menajeri	Orta Üstü	Var
K7	66	Boşanmış	Doktora	Mimar-Spor Yöneticisi	Orta Üstü	Var
K8	47	Boşanmış	Lise	Spor Eğitmeni	Orta	Var
K9	56	Evli	Lisans	Öğretmen	Orta Üstü	Var
K10	37	Evli	Yüksek Lisans	Öğretim Görevlisi	Orta Üstü	Var
K11	64	Evli	Lisans	Öğretmen Emeklisi	Orta	Var
K12	60	Boşanmış	Doktora	Öğretim Görevlisi	Orta	Var
K13	47	Evli	Lisans	Antrenör	Orta	Var

K14	34	Boşanmış	Lise	Antrenör	Orta	Var
K15	38	Evli	Lisans	Antrenör	Orta	Var

Araştırma katılan sporculardan 13'ü voleybolun farklı kategorilerde (yıldız, genç, büyükler) millilik dereceleri olan sporculardır. Katılımcılar aktif spor kariyerlerini çoğunlukla İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehir takımlarında ve Türkiye'deki kadın voleybolunun en üst liginde mücadele ederek sürdürmüş sporculardır. Araştırmaya katılan 15 kadın sporcudan 2 kişi lise, 9 kişi lisans, 2 kişi yüksek lisans ve 2 kişi doktora mezunudur. Lisans mezunu olan 1 kişi yüksek lisans eğitimine ve yüksek lisans olan bir kişi doktora eğitimine devam etmektedir. Katılımcılardan 3'ü İzmir'de, 12'si İstanbul'da ikamet etmektedir. Katılımcılardan 8'i evli, 2'si bekâr ve 5 katılımcı ise boşanmış sporculardır. Araştırmanın bekâr olan katılımcıları ayrıca araştırmanın en genç katılımcılarıdır. Araştırmanın 15 katılımcısından ikisi aktif sporculuk kariyerlerine devam etmektedir. Kalan 13 katılımcıdan sadece bir kişinin kendini ev hanımı olarak tanımladığı diğer 12 katılımcının ise kariyerlerini spor alanı ile ilişkili meslek gruplarında sürdürdüğü bilinmektedir. Bu meslek gruplarının voleybol antrenörlüğü, beden eğitimi öğretmenliği, takım menajerliği, spor eğitmenliği ve spor bilimleri ile ilgili alanlarda öğretim görevliliği/üyeliği olduğu tespit edilmiştir. Araştırma katılımcılarının gelir düzeyleri aktif sporcu olup olmadıklarına bakılmaksızın orta ve orta üstü dağılım göstermektedir.

2.2 Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Örneklem grubunda yer alan 15 kadın sporcuyla derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatların gerçekleştirilmesinden önce yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ayrıca destekleyici veri toplama tekniği olarak doküman incelemeleri yapılmıştır. Araştırmanın görüşmeleri 2020 Mart ayında gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi 2020 Ağustos ayında tamamlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların belirledikleri gün ve saat aralığında telefon aracılığıyla uzaktan görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Yapılan tüm görüşmelerde veri kaybının yaşanmaması adına katılımcıların bilgisi dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerin en kısısı 11 dakika en uzununu 32 dakika sürmüştür. Ses kayıtları alınmadan önce katılımcılara, paylaştıkları bilgilerin kullanılmasını istemedikleri bölümlerinin araştırma verisi kapsamında kullanılmayacağı bilgisi verilmiştir. Kayıtlardan elde edilen tüm ses kayıtları, Word dosyasında düz yazı metinlerine çevrilmiştir. Düz yazıya çevrilen metinlerin tamamı 26.033 kelimedenden oluşmaktadır. Düz yazıya çevrilen metinlerin içerik analizleri yapılmış ve birbirine benzeyen kavramların ve sözcüklerin bir araya getirilmesi sonucunda altı ana tema elde edilmiştir.

2.3 Geçerlik ve Güvenirlik

Yıldırım ve Şimşek'e (2008) göre, nitel araştırmaların geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması için birden çok veri toplama yönteminin bir arada kullanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda araştırmamızda sadece katılımcılardan elde edilen veriler kullanılmamış, araştırmayı destekleyen sözlü ve yazılı yardımcı veri kaynaklarından da faydalanılmıştır. Nitel araştırmalarda en önemli hususlardan bir diğeri de katılımcıların görüşlerinin doğru bir biçimde algılanmasıdır (Miles ve Huberman, 1994). Bu bağlamda araştırmacının, katılımcıların perspektifini olduğu gibi sunması, araştırmanın güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir. Kümbetoğlu'nun da (2019) belirttiği gibi "Özellikle niteliksel araştırmalarda derinlemesine bir kavrayışa ve ayrıntılı veriye ihtiyacı olan araştırmacı için

birey, grup veya topluluğa yakın olmak, onlarla belirli bir zaman dilimini paylaşmak, belirli aktiviteleri birlikte yaşamak adeta zorunlu bir süreçtir. İncelenen birey, grup ya da topluluğun dünyasına girerken araştırmacının da aynı grup üyesi, aynı gruptan bir kişi olması beklentisi yaygındır." Bu doğrultuda araştırmacılar birinin profesyonel voleybolcu olması bir diğeri ise spor bilimleri alanında nitel çalışmalar yapan alanında uzman bir akademisyen olması, araştırmacıların alanla ilişkisi bağlamında çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır. Ayrıca araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğinin arttırılması için bulgular bölümünde yer verilen veriler, katılımcıların söylemlerinden alıntı yapılarak desteklenmiştir. Araştırmada katılımcılarının gizliliğinin korunması için araştırmaya katılan her bir katılımcı K1'den başlayarak K15'e kadar kodlanarak, katılımcılardan yapılan alıntılar bu kodlar altında sunulmuştur.

3. BULGULAR

Türk Spor Tarihinde Kadın Voleybolu

Günümüzde Türkiye'nin, takım sporlarında uluslararası düzeyde en başarılı şekilde temsil edildiği spor branşlarından biri voleybolun kadınlar kategorisidir. Nitekim Türk Spor Tarihi'ne baktığımızda Türkiye'de kadınların voleybol sporuna kurumsal düzeyde katılımlarının erkeklerden oldukça geç gerçekleştiği görülmektedir.

Voleybol Türkiye'ye ilk kez 1919 yılında Osmanlı Devleti zamanında YMCA (Genç Erkekler Hıristiyan Birliği) tarafından getirilmiş ve dönemin spor insanı Selim Sırrı Tarcan'ın beden terbiyesi alanında yaptığı çalışmalar sayesinde yaygınlaştırılmış bir oyundur. Selim Sırrı Tarcan ve Erkek Muallim Mektebi'nden mezun olan öğrencileri sayesinde voleybol sporu üniversitelerde ve kulüp takımlarında oynanmaya başlamıştır. Böylece voleybolun ülkemizde yayılması hız kazanmıştır (Bengü, 1983). Voleybolun Türkiye'de yayılmaya başladığı ilk gelişim yıllarında, çeşitli kulüplerin bünyelerinde voleybol takımları kurulmuş olsa da kurulan takım sayısının az olduğu ve bu takımların erkek voleybol takımlarından oluştuğu bilinmektedir. Türkiye'de kadınlar voleybol sporuna katılmaya, aynı erkekler gibi okul takımlarında başlamış ve kız liseleri arasındaki ilk maçlar ise ilk kez 1924 yılında yapılmış olsa da Galatasaray ve Fenerbahçe bünyesinde sırasıyla 1922 ve 1927 yıllarında kurulan ilk kadın voleybol takımları mücadele edecek rakip takımların olmaması nedeniyle kapanmışlardır. Bu yıllarda Türkiye'nin ilk kadın voleybolcularından Sabiha Rıfat, yönetmeliklerde erkek voleybol takımında kadın voleybolcu oynamasını yasaklayan herhangi bir ibare bulunmaması nedeniyle resmi müsabakalarda Fenerbahçe Erkek Voleybol Takımı'nda mücadele etmiş ve Sabiha Rıfat'ın yer aldığı bu karma takım 1928-1929 sezonunda şampiyonluk yaşamıştır (Somalı, 1997). Yaklaşık otuz sene sonra Fenerbahçe ve Galatasaray bünyesinde yeniden kurulan kadın voleybol takımları ve İstanbul Üniversitesi Spor Birliği Kulübü ile Moda Spor takımları sayesinde, 1954 yılında İstanbul Kadınlar Voleybol Ligi kurulmuştur. Erkekler Voleybol Ligi'nin 1921 yılında kurulduğu düşünülürken, kadınlar kategorisinde voleybolun kurumsallaşmasının oldukça geç gerçekleştiğini görmekteyiz. İlerleyen dönemlerde İstanbul Voleybol Ligi organizasyonu, Türkiye Voleybol Şampiyonası'na kaynaklık etmiş ve voleybol faaliyetleri tüm yurda yayılmıştır.

1950'li yıllar kadın voleybol kulüplerinin sayısında artış yaşandığı yıllardır. 1957 yılında ilk defa Kız Ulusal Takımı kurulmuş, 1958 yılında tüm ülkedeki voleybol faaliyetleri Voleybol Eltopu

Federasyonu'na bağlanmıştır. Kadın voleybolcuların ulusa tanıtılması, 1957 yılında Türkiye Erkek Milli Takımı'nın katıldığı İstanbul'da düzenlenen Milletlerarası Turnuvası'nda gerçekleşmiş ve erkeklerin resmi müsabakasından önce Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı resmi olmayan bir uluslararası gösteri maçına çıkarılmıştır (Bengü, 1983). Ulusal Kadın Voleybol Takımı tarihinde ilk kez 1963 yılında Avrupa Şampiyonası'na katılmıştır. Türkiye'deki kadın voleybolunun gelişiminde 1970'li yıllar, bazı şirket ve müessese takımlarının kadın voleyboluna yaptıkları katkıları yönünden önemli görülmektedir. Bu yıllarda Eczacıbaşı Spor Kulübü başta olmak üzere çeşitli müessese takımları Türk voleybolunun uluslararası arenadaki görünürlüğüne katkı sağlamışlardır. Eczacıbaşı Spor Kulübü'nün kurucularından Şakir Eczacıbaşı, Eczacıbaşı şirketinin başta voleybol olmak üzere amatör spor liglerine katılma kararının altında yatan düşüncüyü şu sözlerle ifade etmiştir: *"Türkiye'de profesyonel futbol dışında amatör sporlar çok geride kalmış durumda. Bu sporlar çağdaş bir yönetimle ele alınırsa çok büyük gelişmeler gerçekleşebilir. Bugün uluslararası karşılaşmalarda alınan yüz kızartıcı sonuçlar, ileride göğüs kabartıcı olabilir."* (Eczacıbaşı Spor Kulübü Derneği, 2016)

Eczacıbaşı Spor Kulübü kuruluşunda hedeflediği uluslararası başarı hedefini 1980 yılında gerçekleştirmiş ve Avrupa Kadınlar Şampiyon Kulüpler Kupası'nda ikincilik derecesi elde ederek, Türk voleyboluna tarihindeki ilk uluslararası dereceyi kazandırmışlardır. Bu tarihten önce medyada kendilerine istedikleri yeri bulamayan ve sportif faaliyetleri dışında kadını özellikleriyle yansıtan kadın voleybolcular, uluslararası ilk başarının kazanılmasının ardından medyada "Atatürk'ün Kızları" tanımlanmasıyla kendilerine yer bulmaya başlamışlardır¹. 2000'li yıllar itibarıyla Türkiye'de, Vakıfbank Spor Kulübü, Fenerbahçe Spor Kulübü, Galatasaray Spor Kulübü ve çeşitli Belediye takımlarının yatırımlarını arttırmaları sayesinde, dünyanın önde gelen voleybol oyuncularını ülkemizde mücadele etmeye başlamışlardır. 2004 yılında Türkiye Voleybol Federasyonu'nun özerklik kazanmasıyla birlikte voleybolda altyapı faaliyetlerinin yanında ve tesisleşme yatırımları da artmaya başlamış ve Türk voleybolunun güçlenmesinin ve ilerlemesinin önü açılmıştır (Türkiye Voleybol Federasyonu, Türkiye'de voleybolun kısa tarihçesi, <https://www.tvf.org.tr/tarihce/>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2020). Yaşanan gelişmelerin sonucunda Türkiye, Avrupa'nın önde gelen voleybol merkezlerinden biri haline gelmiştir. Nitekim gerek altyapılarda gerek spor kulüplerinde gerekse milli takımlarda kadın ve erkek kategorilerine eşit ölçülerde yatırımlar yapılmasına rağmen, Türkiye'de voleybolun erkekler kategorisinin kadınlar kategorisinin başarı yönünden oldukça gerisinde kaldığı gözükmektedir. Türkiye, Uluslararası Voleybol Federasyonu'nun (FIVB) yaptığı dünyanın en başarılı voleybol ülkeleri sıralamasında kadınlarda 5. erkeklerde ise 24. sırada yer almaktadır (Rankings, <https://www.fivb.com/en/volleyball/rankings/seniorworldrankingwomen>, Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021). Bugün gelinen noktada Türk voleybolunda sayısız uluslararası başarıya imza atan kadın voleybolcular ilk başarılarını gerçekleştirdikleri yıllardaki "Atatürk'ün Kızları" olarak anılmak yerine artık hem medyada hem de kurumsal düzeyde sıklıkla "Filenin Sultanları" ismiyle yer almaktadır.

Voleybolcu Kadın Bedenine Yönelik Toplumsal Algı ve Meşrulaştırma Biçimleri

Voleybolun erken dönemlerinde kadın voleybolcuların toplumsal statüsünün, maç pratiklerinde kullandıkları spor kıyafetleri üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Başka bir deyişle voleybolcu kadınların maç pratiklerinde kullandıkları mayo, şort ve dar kalıplı üstler gibi spor kıyafetleri, onları

¹ Bakınız: Çağlar, S. T. (2018). *Bir Voleybolcunun Anıları*. İstanbul.

toplumun geleneksel kadın idealini temsil eden değerlerinden uzaklaştırmaktadır. Spor kıyafetlerinin kadın cinselliğinin bir çağrışımı olarak görüldüğü erken dönemlerde, voleybolcu kadınların sportif etkinliklerinin geri plana düştüğü ve fiziksel görünüşlerinin sportif kimliklerinin önüne geçtiği görülmektedir. Örneğin 1970'li yıllarda Gırgır Dergisi'nde yayınlanan kadın voleybolculara ait görsellerde², kadın sporcuların erkekler tarafından arzulanan bedenlere sahip kimseler olarak karikatürleştirildiği görülmektedir. Gırgır Dergisi görsel içeriklerinde verdiği mesajla, voleybolcu kadın bedenlerinin denetim altında tutulması gereken bedenler olduğunun, aksi takdirde bu bedenlerin toplumsal düzene ve özellikle toplumdaki erkeklerin sağlığına zarar vereceğinin altını çizmektedir. İlgili karikatür örneklerinden ilkinde sahada seyirciler önünde forma değiştiren iki kadın voleybolcu antrenörleri tarafından: *"Ne yapıyorsunuz gene be? Size kaç defadır maçlardan sonra forma değiş tokuşu yapmayın diyoruz. Seyirciler sahaya bir atlarsa görürsünüz.."* uyarısıyla sinirli bir şekilde azarlamaktadır. Bir diğer karikatür ise *"Piyasada kalp ilacı bulunmazken Eczacıbaşı'nın yaptığı kötülüğü kimse yapmıyor"* şeklinde bir başlıkla sunulmakta ve dönemin en başarılı voleybol takımının oyuncularını Eczacıbaşı kadın sporcularının sportif başarıları yerine, vücutlarının belirli bölgeleri açıkta bırakılmak suretiyle vücut hatlarına işaret edilmektedir. Gırgır Dergisi'nin bu karikatür çalışmalarında kadın voleybolcuların sportif etkinlikleri açık bir şekilde göz ardı edilmekte ve kadın voleybolcular topluma şehvet uyandıran bedenlere sahip kimseler olarak sunulmaktadır.

Araştırmanın katılımcılarından K8 (47) medyada seslerini duyuramadıkları zamanlar olarak tanımladığı bu yılları, kamusal görünürlüklerinin az olduğu ve toplum tarafından daha tutucu tepkiyle karşılaştıkları yıllar olarak tasvir etmektedir: *"Kılık kıyafetle ilgili evet böyle çok rahatsız olduğumuz zamanlar oldu. İşte ne bilim ay şuraya gidiyoruz ay uzun eşofman altımı giyim, şunu yapım bunu yapım diye hep bi düşünce vardı kafamızda."* Bir diğer katılımcı K12 (60) bu durumu *"O zamanlar çok geriydi tabi insanların düşüncesi farklı bakıyorlardı yani spor yapan kızları iyi gözle görmüyorlardı"* şeklinde yorumlamaktadır. Araştırmanın bir başka katılımcısı K10 (37), voleybolun erken dönemlerinde özellikle erkek seyircilerin kadın voleybolcuların müsabakalarına spor izleme amacı dışında kadınların fiziksel özelliklerini izlemek için geldiklerini şu sözlerle ifade etmektedir: *"Eski zamanlarda mayoyla oynuyorduk. Taytla değil şimdi tayt oldu ve belli bir uzunlukta oldu ama önceki dönemlerde mayoyla oynuyorduk. Bu dönemlerde işte birazcık daha rahatsızdık çünkü düşüp kalkarken plonjon atıyorsun, kalkıyorsun defans yapıyorsun sıçırıyorsun ediyosun sürekli çekiştiriyosun bişeyler yani onu düzeltme isteği var sende ee çünkü aman oran açıldı mı o baktı mı bu baktı mı derken zaten erkek seyircilerin sayısı artmıştı o dönemde diyebilirim. Sen orda spor yapıyorsun evet ama rahatsız olduğun bir durumdasın sürekli düzeltme isteğinde bulunuyorsun. Yani oran açılıyo açılmıyo falan derken tabiki de istemediğimiz şeyleri duymuş olabiliriz zamanında özellikle erkek seyirci grubunda."* K7 (66) ise benzer şekilde erken dönemlerde voleybolcu kadınlara yönelik sergilenen toplumsal tavrı şu şekilde tanımlamaktadır: *"Hiç seyretmemiş bizi yüzümüzü tanımıyor ama voleybolcu kız dedin mi baldır, bacak, popo ve göğüs! Algıladı o ydu. Bizim tabi abi Adapazarı'nda bacağımıza çivi atılmışlığımız var. 10000 tane erkek taa tavanlardan sarkarak bizi seyretmeye geldi ama voleybolun kaidelerinden hiç anlamazlardı laf atmalar yetmedi tabi bişey de yapamıyorlar polis molis var uzaktan lastiğe çivi takıp bizim bacaklarımıza attılar."*

² Bakınız: Gırgır Dergisi, 1975 ve 1978 (Çağlar, 2018, s. 79)

Araştırmanın katılımcılarının demeçlerinde ve Gırgır Dergisi örneklerinde görülmektedir ki voleybolcu kadınlara sosyal olarak kurgulanmış bir beden imajı çizilmektedir. Çizilen beden imajı doğrultusunda seyirlik obje olarak resmedilen ve fiziksel özellikleri üzerinden değerlendirilen voleybolcu kadınlar, toplumsallaşma sürecinde voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak konumlandırılmasında da etkili olmuşlardır. Nihayetinde sahada mücadele eden kadın sporcuların fiziksel özelliklerinin, voleybolun estetik açıdan kadınsı bir spor olarak meşrulaştırılmasında ve erkeklerin bu alandan dışlanmasında etkili olduğu görülür. Tıpkı futbolun sert bir mücadele alanı olarak görülüp toplumsal cinsiyet merkezinden eril bir spor dalı olarak meşrulaştırılması gibi voleybol da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre kadınsı bir spor dalı olarak meşrulaştırılmaktadır. Öyle ki araştırmanın katılımcılarından K3 (30) *bu durumu "Voleybol malesef Türkiye'de özellikle kadın sporu olarak görülüyor"* şeklinde yorumlarken K10 (37) da benzer biçimde *"dünya çapında diyemesemde bizim ülkemizde voleybol bir kadın sporu."* şeklinde yorumlamaktadır. Bu tür karşıtlıklardan beslenen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, her iki cinsiyetin de sporda toplumsallaşma süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. K5 (58), toplumsal cinsiyet kalıp yargıları yüzünden toplumumuzda ailelerin *"erkek çocuklarını daha çok basketbola, kızları da daha çok voleybola"* yönlendirdiklerini belirtmektedir. Yine de voleybolcu kadın sporcular içinde zaman zaman bedenlerinin egemen normlara göre cinsiyetlendirilmesine ve kültürel olarak inşa edilmesine farkında olmadan da olsa rıza gösterenler mevcuttur. Mesela K10'nun (37) *"bir güreşçiye bir halterciye nazaran voleybol sporu daha görsel ve göze hitap eden daha estetik bir spor"* şeklinde ifadesi, K11'in (64) : *"futbolu belki görüntü olarak fizik olarak ne bilim ben bi bayana yakıştıramayabilirim ama voleybol sadece görüntü olarak yakışması olarak tabiki de değil. Voleybol her türlü bir kadın sporu"* ifadesi voleybolun kadınlar için diğer spor dallarına göre daha uygun ve daha estetik bir spor dalı olduğuna ilişkin kodlar içermektedir. K15 (38) voleybolcu kadınların beden imajlarını farklı spor dallarına iştirak eden diğer kadın sporcularla kıyaslarken: *"hence her zaman voleybolcular daha başarılı bir fizik görünümüne sahip oluyorlar"* şeklinde bir ifade kullanmaktadır. K5 (58) ise ülkemizdeki kadın voleybolu maçlarına erkek voleybolu maçlarından daha çok seyirci gittiğini ve bu yüzden seyircilerin seyir zevki açısından kadın sporcuların fiziklerine dikkat etmeleri gerektiğini söylemektedir. Tüm bu örneklerde sporcuların gözlemlenen ve seyredilen vücut formlarının egemen iktidar ilişkilerinin beklentisi doğrultusunda biçimlendirilmesine razı geldikleri görülmektedir.

Voleybolun Kadınsı Bir Spor Dalı Olarak Konumlandırılması

Medyanın bir toplumdaki bireylerin davranışlarını ve tutumlarının yönlendirilmesinde en etkili araç olduğu bilinmektedir. Yapılmış olan farklı çalışmalar spora katılımın beden imajına göre kurgulandığını ve medyanın kadın sporcuların kadınsı özelliklerine vurgu yapmak suretiyle bu imajları kurgulayıp yeniden ürettiğini göstermektedir. (Koca ve Bulgu, 2005; Rowe, 2006; Akkaya & Yılmaz, 2014). Bu bağlamda geçmişten günümüze kadın sporcuların kadınsı özelliklerine vurgu yapmak ve toplumsal cinsiyeti spor üzerinden yapılandırmak, medyanın sık başvurduğu bir yöntem olmaktadır.

Medya, voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak benimsenmesinde de en etkili olan kurumların başında gelmektedir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı, modern sporların gözlemlenebilirlik olgusu daha da güçlendirmekte ve iktidar tarafından biçimlendirilen formlar artık

sporun her alanına kolayca nüfus etmektedir. Bu bağlamda medyanın toplumdaki bireyleri yönlendirme özelliğini voleybol örneğinde de gördüğümüzü ve Türkiye’de voleybolun kadınsı bir spor dalı olarak benimsenmesinde etkili olduğunu söylemekteyiz.

Medyanın bireylerin davranış ve tutumlarına olan etkisini, voleybolcu kadınların söylemlerinde de görmekteyiz. Örneğin araştırmanın katılımcılarından K11 (64), sporcu bir kadın bedeninin fiziksel görüntüsünün önemini şu şekilde değerlendirmektedir: *“o ıvıltı ekrandan herkese yansıcak. Bakımlı olmalı tabi sporcu çünkü o kadar göz önünde ve artık büyük kitlelere hitap ediyor ki... Artık müsabakalar gösteriliyor televizyon yoluyla o yüzden bence önemli.”* Bourdieu’nun eylem kuramı yaklaşımından yola çıkarak sporcunun beden sermayesine verdiği önem olarak kavramsallaştırabileceğimiz bu yaklaşım, sosyokültürel teori yaklaşımına göre ise güzellik, güç ve beceri gibi fiziksel özellikleri içeren pozitif bir beden imajına sahip olma arzusu olarak da yorumlanabilir. Beden sermayesinin ve pozitif bir beden imajına sahip olmanın önemini K14 (34) de benzer bir biçimde şöyle yorumlamaktadır: *“Fiziksel görünüş bence önemli. Önemli olmalı diye düşünüyorum... dışardan bakıldığında tabi “bu kız spor yapıyodur, sporcudur kesin” diye dense güzel olabilir bence bir sporla uğraşıyorsan.”* Her iki örnekte de voleybolcu kadınlar spor faaliyetlerini kitleler önünde gerçekleştirdikleri için kendilerinden beklenen biçim, form ve kalıplara uyma zorunluluğu hissetmektedir. Kitle iletişim araçlarının ve spor medyasının kontrolünün eril iktidarın elinde bulunduğu düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin de spor üzerinden yeniden üretilmesi olağan bir durum olmaktadır. Bu doğrultuda toplumun kadın sporculardan beklediği biçim, form ve kalıplar da eril iktidarın meşrulaştırdığı toplumsal cinsiyet hiyerarşisine göre şekillenmektedir.

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi tarihin farklı dönemlerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak farklı formlarda tezahür edebilir. Örneğin Türkiye’deki kadın voleybolunun gelişimini incelediğimiz zaman toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kırıldığı veya değişime uğradığı iki önemli tarih göze çarpmaktadır. Bu iki önemli tarihte de medyanın, voleybolcu kadınların toplumsal statülerini ve imajlarını toplumsal cinsiyet hiyerarşisi üzerinden yeniden kurguladığı görülmektedir. Bu tarihlerden ilki Eczacıbaşı Kadın Voleybol Takımı’nın Avrupa Şampiyonasında ikinci olduğu 1980 yılına tekabül etmektedir. Bir Türk takımının Avrupa’da kazandığı ilk uluslararası derece olan bu başarı, medyanın kadın voleybolculara karşı tutumunu değiştirmesinde etkili olmuştur. Eczacıbaşı takımının o dönemki oyuncularından biri olan Çağlar, bu başarının ardından medyanın kendilerine karşı tutum ve davranış değişikliğine gittiğini ve *“Baldırı çıplak statüsünden bacı statüsüne”* geçtiklerini ifade etmektedir (2018, s. 79). Medyanın kadın voleybolculara yönelik tavrında yaşanan bu değişimin, toplumun kadın voleyboluna ilişkin tutum ve davranışlarına da etki ettiği görülür. Başka bir deyişle toplumdaki bireylerin tutum ve davranışlarının yönlendirilmesinde en etkili araç olan medyanın, 80 sonrası dönemde voleybolcu kadınların toplumsal kimliğinin güçlenmesinde etkin bir rol üstlenmeye başladığı görülür. Medya artık erken dönemlerdeki tutumunun aksine sunduğu içeriklerde voleybolcu kadınlara sportif kimlikleriyle yer vermeye başlar. Voleybolcu kadınlar artık Türk kadını uluslararası düzeyde başarılı bir şekilde temsil eden, toplumun gurur duyduğu kadınlar sınıfında yer alamaya başlar. Bu durumun sonuçlarından biri olarak voleybolcu kadınların kamusal alandaki görünürlükleri de hızlı bir şekilde artmaya başladığı gözlemlenmiştir.

Türkiye Kadın Voleybol Milli Takımı'nın 2003 yılında Avrupa Voleybol Şampiyonası'nda ikincisi olduğu tarih, kadın voleybolcuların medyada toplumsal cinsiyet ilişkileri merkezinden bir başka formda yeniden kurgulandığı tarihtir. 1980 yılında elde ettikleri ilk Avrupa derecesinden sonra "Atatürk'ün Kızları" olarak topluma lanse edilen bu kadınların, 2003 yılındaki Avrupa ikinciliği derecesinden sonra artık medyada "Filenin Sultanları" ismiyle anılmaya başladıkları görülür.

Gün geçtikçe ve voleybolun kadınlar branşında kazanılan uluslararası başarılar arttıkça, kadın sporcuların popülerliklerinde de bir artış yaşanmıştır. Bu artış toplumsal hiyerarşide voleybolcu kadınların prestij kazanmasını ve voleybolcu kadınlara yönelik imgelemenin farklılaşmasını sağlamıştır. Kazanılan uluslararası başarılar kamusal alanda voleybolcu kadınların erkeklerden daha fazla görünürlüğe sahip olmasına yol açtığı gibi ayrıca kadınların saygın bir toplumsal kimlik kazanmalarında da etkili olmuştur. Başka bir deyişle voleybolcu kadınların elde ettikleri sportif başarılar, bu kadınların toplumsal kimlik ve statülerine olumlu yönde katkı sağlamıştır. Ayrıca kadınların başarılarının istikrarlı bir hal alması bu sınıfa mensup kadınların toplumsal statülerini korumalarına etki eden unsurlardan biri olmuştur. Böylece voleybolcu kadınların ahlaki ve yaşamsal becerilerini kamusal alanda geliştirme olanağı kazandıkları görülmüştür.

Türkiye örneğinde, sporda eril değerlerin egemen olduğu bir yapıda kadınların bir spor dalında erkeklerden daha fazla ön plana çıkması sık rastlanan bir durum değil. Sporun güç ve iktidar ilişkilerini içinde barındıran ve bu ilişkilerin eril hiyerarşi lehine üretilmesinde en etkili olan kurumlardan biri olduğu düşünüldüğünde (Hargreaves, 1994), kadınların bir spor dalında bu denli ön plana çıkması daha da değerli bir hale gelmekte. Üstelik bu kadınlar istikrarlı bir hale gelen başarıları sayesinde belki de ilk defa bir spor branşında erkek sporcuların ikincil konuma düşmelerine sebep olmaktadır. Tabii bu durumun yaşanmasında, erkek voleybolunda henüz elle tutulur bir uluslararası başarı yakalanamamış olması da etkili olmakta. K8 (47) Türkiye'de voleybolun kadınlar branşının erkek branşına göre üstünlüğünü şu şekilde yorumlamaktadır: *"biz kadın voleybolu olarak hakikaten farklı bir iome kazandık ve üstüne koyarak devam ediyoruz... Erkek voleybolunda birazcık daha daha yolumuz olduğunu düşünüyorum. Ama kadın voleybolu olarak birşeyleri aştık artık."* Kadınların branş özelindeki bu hiyerarşik üstünlüğü, sporda süregelen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dönüştürülmesi yönünde büyük önem arz etmektedir. Başka bir deyişle voleybolcu kadınlar sayesinde sporu eril hiyerarşik yapıya özgü konumlandıran toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına meydan okumak mümkün hale gelmektedir. Çünkü herhangi bir spor dalında erkelerden daha üstün, daha başarılı ve daha popüler olan kadınların, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını dönüştürücü bir yaptırım gücüne de sahip olduklarından bahsedilebilir. Kadınların voleybol branşı özelinde erkeklerden başarılı olmaları durumu da kadınların sportif koşullarını farklılaştırmıştır. Örneğin K10 (37), voleybolunun kadınlar branşında elde edilen başarıların, kadının toplumsal statüsünde ve ailelerin kız çocuklarını spora yönlendirmelerine ilişkin tavırlarında bir takım gelişmelere yol açtığını söylemektedir: *"başarılı olmak ve kadının daha güçlü olduğunu beklenilenden diyim, daha güçlü derken hani cinsiyet ayrımı yaparak değil, aslında beklenilenden düşünülen daha güçlü bir varlık olduğunu anlamaları, ailelerin kendi çocuklarını teşvik etmelerini tetikledi ve gerçekten artık büyük bir kitleye hitap ettiğimizi düşünüyorum."*

Nitekim araştırmamızın sonuçlarımıza göre sporda egemen olan tahakküm ilişkileri kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını tamamen kırmalarına veya bu durumu kendi lehlerine dönüştürmelerine izin vermemektedir. Araştırmamızda bahsedilen tahakküm biçimini, kavramsal olarak toplumsal cinsiyet ideolojilerinde bulmak mümkün. Bu tahakküm biçimi kadınların bu denli üstün olduğu koşullarda dahi sporda eril üstünlüğü perçinleştirecek bir yol bulmakta usta. Örneğin, voleyboldaki mücadele alanının; futbol, basketbol veya hentbol gibi diğer spor dallarının mücadele alanıyla karşılaştırılması ve voleybolun arada file bulunan, rakiple fiziksel temasın olmadığı ve şiddet eğiliminin az olduğu korunaklı bir alan olarak konumlandırılması bu yollardan biri olmakta. Bu örnekten hareketle toplumsal cinsiyet ideolojisinin voleybolu estetik ve güç unsurları bakımından “kadınsı” bir spor dalı olarak konumlandığını söyleyebiliriz.

Böylesi bir yaklaşım çerçevesinde kadınsı olarak konumlandırılan bu spor dalında, erkek sporculardan kadınlar kadar başarılı olmaları beklenmeyecek, bu spor dalı zaten yapısı gereği kadınlara uygun görülecek ve sporda tahakküm biçimleri toplumsal cinsiyet normları üzerinden kurulmaya ve sürdürülmeye devam edecektir. Başka bir deyişle, voleybolu kadınsı bir spor dalı olarak konumlandırılan bu kategorik yaklaşım, eril hegomonik iktidarın değerlerini koruyarak spordaki eşitsizliklerin devamlılığını sağlayacaktır. Voleybol özelinde yaşanan bu biyolojik indirgemeci tavrı, kadın voleybolcuların söylemlerinde de görmekteyiz. Voleybolcu kadınların kullandıkları “voleybolun kadınlar branşının erkeklerdeki kadar güce dayalı olmaması”, “rallilerin erkek maçlarında daha kısa sürmesi”, “topun çabuk ölmesi”, ve “seyredilebilirlik açısından kadınlar branşının daha zevkli olması” gibi ifadeler kadınlar voleybolcuların da voleybolu kadınsı bir spor dalı olarak meşrulaştırmalarına yol açmaktadır. Bu örneklerin dışında kadın voleybolcuların kendilerini voleybol branşında nitelik olarak erkeklerden daha öncü bir konuma yerleştirdikleri ve voleybol/kadın arasındaki ilişkiyi kadının doğasıyla ilgili özelliklerine vurgu yapmak suretiyle açıkladıkları da görülmektedir. Bazı özellikleri erkeklerden daha fazla barındırdıklarını düşünülen kadınlar, Türkiye örneğinde erkeklerden daha başarılı olmaları durumlarını da bu biyolojik determinist yaklaşımla açıklarlar. K11’in (64): “Voleybolda yaratıcılık var voleybolda paylaşım var. Kadınların içinde olan bütün duyguları bence voleybol barındırıyor. Anaç bişey voleybol anaç bişey bence.” ifadesi ve K6’nın (55) “Kadınlar zaten birlikte bişey yapmakta çok başarılı. Çünkü bir işi sonuna kadar yapma, dirayetli olma, vazgeçmeme gibi özellikler, dayanıklılık ve sabır çok daha yoğun özellikler ve göze de kadın tabi ne bilim işte güzel bir görüntü olduğu için teknik bir sporun görsel olarak da güzel görünen kişilerce icra edilmesi ve bunu en iyi şekilde takım oyunu haline getirebilmesi bence voleybolun kadınlar için cazibesini arttırıyor.” ifadesi bu duruma verilecek örnekler arasındadır.

Yerel Bir Kimlik ve Temsil Biçimi Olarak “Filenin Sultanları”

2003 yılında Kadınlar Avrupa Voleybol Şampiyonası’na Türkiye’nin ev sahipliği yapması, Avrupa’nın en değerli oyuncularının ülkemize gelmesine ve Türk halkının bu oyuncuları yakından izleme veya maçları canlı bir şekilde televizyondan takip etme olanağı yakalamasına vesile olmuştur. Yerel televizyon kanallarının ve basınının bu şampiyonaya ilgisi voleybolcu kadınların kamusal alanda daha fazla görünürlük kazanmalarına yol açmıştır.

Bu şampiyonada görünürlük kazanan voleybolcu kadınlar, kitlelerin hafızalarına “Filenin Sultanları”

söylemiyle kazanmışlardır. Bu durumun yaşanmasında şampiyona öncesi gerçekleştirilen tanıtım çekimlerinde voleybolcu kadınlara sultan kıyafetleri giydirilerek verdirilen pozlar ve maçların naklen yayınlandığı televizyon kanalındaki spikerlerin turnuva boyunca voleybolcu kadınlardan 'filenin sultanları' ismiyle bahsetmeleri etkili olmuştur. Bu şampiyonada yer alan araştırmamızın katılımcılarının arasından üç kişi de o dönem 'filenin sultanları' ismiyle topluma lanse edilmelerinin asıl amacının kitlelerin ilgisini çekerek tribünleri doldurmak olduğu bilgisini aktarmışlardır. Şampiyonada yer alan bu kadınlar 'filenin sultanları' söylemin şampiyona boyunca motivasyonlarını olumlu yönde etkilediğinden bahsetmişlerdir. K10 (37): *"Bu kendi ülkemizde ve sahipliği yaptığımız kendi oynadığımız turnuvanın öncesinde bulunmuş bir isim işte medyanın bize takmış olduğu bir isim. Bizim o dönemlerde hoşumuza da gitmedi değil. Bize sultan kıyafetleri getirip bir gün antrenmana bu kıyafetlerle çekim yaptılar ve bunun üzerine de filenin sultanları adını koydular. Daha sonrasında bu medyada işte sürekli filenin sultanları diye diye turnuva döneminde de zaten hep hitaplar bu şekildeydi. Artık federasyon da bunu kabullenmiş oldu o dönemde ve başarı da sağladığımız için Avrupa ikincisi olduğumuz dönemde filenin sultanları çok popüler hale geldi. Yani bizi dışardaki halk da filenin sultanları olarak biliyordu, federasyonumuz da öyle gördü, annelerimiz babalarımız da öyle gördü "işte benim kızım filenin sultanlarında oynuyor" gibi konuşuyorlardı o zaman annemiz babamız da."* K8 (47): *"İlk bizim dönemimizde konulan bir isimdi bu. Üzerimize misyondu Filenin Sultanları. O zaman kaldı ve hala o şekilde devam ediyor. İlk bizle başladı bu. Bu şekilde devam ediyor ve artık hani bize oturdu bütün Türkiye bizi bu şekilde tanıyor ondan dolayı ben seviyorum."* K15 (38): *"Filenin Sultanlarının" doğuşunda ben de vardım. Bu şekilde anılmak aslında bizi çok motive ediyordu o zamana dönersek. İnanılmaz şekilde bizi mutlu eden, hoşumuza giden ve yıllarca da devam eden bu ne diyelim artık lakap değil de ne. Yani şuana kadarda hala çok yakışıyor ve üzerine güzel duruyor."* şeklindeki ifadeleriyle bu lakabı benimsediklerini ve sevdiklerini aktarmışlardır.

Zaman içinde bu lakap başta voleybolcu kadınlar olmak üzere Türkiye Voleybol Federasyonu ve devletin çeşitli kurumları tarafından da benimsenmiş ve voleybolcu kadınların başarıları artık medyada da bu söylem adı altında tanımlanmaya başlamıştır. Öyle ki 'filenin sultanları' isminin yaygın kullanımı sultanlığı, toplumsal bilinçte voleybolcu kadınların temsil ettiği bir simgeye dönüştürmüştür. Günümüz medyasında kadın ve voleybol içerikli haberlerin artık herhangi bir yaş grubu gözetmeksizin sıklıkla 'sultan' başlığı altında sunulmakta olduğu görülür. *"Filenin genç sultanları destan yazmaya devam ediyor"*³, *"Filenin Sultanlarının Tokyo 2020'deki maç programı belli oldu"*⁴, *"Erdoğan'dan filenin genç sultanlarına tebrik"*⁵, *"Filenin Genç Sultanı ABD'den burs kazandı"*⁶, *"Filenin Sultanı Ünye Gücü"*⁷ bu haber başlıklarından sadece bazılarıdır.

Nitekim toplumsal cinsiyet literatüründe "filenin sultanları" ifadesi, kadınları kadınlıkları çerçevesinde tanımlayan ve bu doğrultuda kadınlık vurgusu yapan bir söylem diline işaret etmektedir (Büyükaşar, 2016; Durur, 2017; Yenilmez & Çelik, 2020). Bu doğrultuda tıpkı kadın sporcuları

³ <https://www.trtspor.com.tr/videolar/filenin-genc-sultanlari-destan-yazmaya-devam-ediyor-41804.html>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020).

⁴ <https://www.ntvspor.net/voleybol/filenin-sultanlari-nin-tokyo-2020-deki-mac-programi-belli-oldu-5f11c7dcd66c59b6d8fdb4f>, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2020

⁵ <https://www.trtspor.com.tr/videolar/erdogandan-filenin-genc-sultanlarina-tebrik-41411.html>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020

⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/filenin-genc-sultani-abdden-burs-kazandi-41502997>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2020.

⁷ <http://www.orduolay.com/spor/filenin-sultani-unye-gucu/53381>, Erişim Tarihi: 21 Ocak 2020.

tanımlamak için kullanılan potanın perileri, sarı melekler ve benzeri diğer ifadeler gibi filenin sultanları ifadesi de kadınların sportif kimliğini geri plana atarak, kadın sporcuların kadınsılıklarını odak noktası yapan bir ifade biçimidir. Bu ve benzeri lakaplar kadınların spor alanındaki varlıklarını ikincilleştirirken onları sporun güç ve kuvvet imgelemelerinden soyutlamakta ve nihayetinde kadın oldukları ve kırılğan oldukları vurgusunu ön plana çıkarmaktadır.

Nitekim araştırma verilerinin analizi sonucu araştırmamızın katılımcıları olan voleybolcu kadınlardan sadece birinin filenin sultanları ifadesinden rahatsız olduğu ve yine sadece bir sporcunun bu ifadeye nötr yaklaşmakta olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın diğer kadın sporcuları ise bu benzetmeyi cinsiyet vurgusu yapan bir söylem olarak tanımlamamakta hatta bu ifadeye olumlu anlamlar yüklemeye eğilimi taşımaktadırlar. K2 (35) : *"Bence güzel bir yakıştırma."*, K10 (37): *"Filenin sultanları ismi çünkü bize cuk oturdu."* K3, (30): *"Benim hoşuma gidiyor. Bence bir sıkıntı yok."* K7 (66): *"Güzel değerlendiriyorum güzel bir tabir. Bence çok yakıştı."* şeklindeki ifadeleri bu söylemi olumladıklarına dair bulgular içermektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre filenin sultanları ifadesine olumlu yaklaşan voleybolcu kadınların sultan ifadesine iki farklı anlam yükledikleri görülmüştür. Bu anlamlardan ilki filenin sultanları ifadesinin tarihimizdeki geleneksel bir gücün simgesi olarak değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda araştırmamızdaki voleybolcu kadınlar, Osmanlı tarihinin önemli toplumsal figürlerinden biri olan 'sultanların' hiyerarşik anlamda güçlü bir figür olmalarından yola çıkarak, günümüz modern sporlarında kadının gücünü kendilerinin temsil ettiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda filenin sultanları ifadesinin kendilerine atfedilmesine olumlu bir yaklaşım sergileyen bu kadınların, Türk toplumunun geleneksel değerleri ile günümüzün popüler kültürü arasında köprü görevi gördüklerini düşünmekteledir. *"Eğer çok derininden düşünürsen hani sultan padişahın karısı diye düşünecek olursan... Belki altından da pek bir şey aramamak gerekiyor işte bi simge oldu bu yani. Mesela erkeklere 'filenin efeleri' dendi. Ha yakıştı mı yakışmadı mı dersen bence en çok filenin sultanları yakıştı. Basketbolculara 'potanın perileri' dendi. Ama en çok yakışan filenin sultanları bence. Hani bir simge olarak belirtiliyor. Belki de bir güç hani sultan güçlü falan ya eskiden. Hani çok şey aramamak gerekiyor altında. Bence güzel yakıştı. Öyle düşünüyorum ben."* (K9, 56). Aynı zamanda voleybolcu kadınlar böyle bir lakabın ilk olarak kadın voleybolculara verilmiş olmasından da memnunnlardır. *"O güne kadar hiçbir basketbol, futbol ya da o tarz sporların hiçbirinde böyle bir lakap takılmamıştı. İlk olarak bizde kullanıldı ve bizden sonra da diğer işte atıyorum basketbol için "Potanın Perileri", erkekler için Efeler kullanıldı. Bu bizden sonra başlayan bir şey olduğu içinde daha da hoşumuza gidiyor."* (K15, 38). Sultan lakabının geçmişle bağ kuruyor olmasından da hoşnut olan kadın voleybolcuların görüşleri şu şekildedir: *"Valla onu kim koyduysa bilmiyorum ama yakıştı gibi yani sultan. Aslında şöyle... Sultan aslında erkeklere de denir bizim hani ne bilim geleneksel Osmanlıda mosmanlıda sultan diye zaten erkeklere denirdi ama filenin sultanlarını da kim koyduysa bilmiyorum yani ama yakıştı gibi geliyor bana."* (K11, 64). *"Benim hoşuma gidiyor. Bence bir sıkıntı yok. Sonuçta biz oradaki sultanlarında Türkiye'nin geçmişindeki bir şeyi simgeliyor. O yüzden Filenin Sultanları güzel bir Filenin Efeleri de bence güzel bir benzetme."* (K3, 30)

Filenin sultanları ifadesine yüklenen bir diğer anlam ise bu ifadenin Türk voleyboluna marka değeri kattığı yönündedir. Kadın voleybolunun Türk toplumunda yaygınlaştırılmasında filenin sultanları ifadesinin büyük bir katkısı olduğunu vurgulayan voleybolcu kadınlar, günümüzde bu ifadenin pazarlama strateji bağlamında gerek televizyon yayınlarında gerek reklam stratejilerinde sıkça

kullanıldığını belirtmişlerdir. K3'ün (30): "Pazarlama anlamında da güzel bence yani Türk sporunun pazarlanması anlamında." sözleri ve K4'ün (30): "Şöyle bence bir marka oluşturma adına Filenin Sultanlarının güzel bir marka temsilcisi olduğunu düşünüyorum. Ee tabiki sultan vs. bunlar birazcık böyle Osmanlıvari terimler gibi görünüyor. Ama bu şekilde başladı bu şekilde markalaştı. O yüzden ben rahatsızlık duymuyorum. O anda o durumlar öyle gerektirdi ve o şekilde ... Bence gayet güzel oldu yani ben iyi olduğunu düşünüyorum." K14'ün (34): "Yani aslında biraz da şöyle bunu kullanarak voleybolu biraz daha ön plana çıkarmışlar, ya bir vurgu var orda" sözleri bu düşüncüyü açıkça gözler önüne sermektedir. Tüm bu ifadeler voleybolcu kadınların 'filenin sultanları' ismini, toplumsal cinsiyet vurgusu yapan bir söylem dili olarak görmediklerini ortaya koymaktadır.

Sosyal Kurumlar ve Kadın Sporcu Deneyimi: Voleybol ve Ev içi (aile) Arasında Toplumsallaşma Biçimleri

Spor toplumsal değerlere özgü davranış kalıpları edindiren bir pratiktir (Bulgu, 2015). Bu bağlamda voleybol da onu erken yaşlardan itibaren deneyimleyen kadınlar için zamanla kadınları sosyal yönden geliştiren bir pratiğe dönüşmektedir. Geçmişten günümüze Türkiye'de kadınların voleybola katılımları giderek artmış⁸ ve voleybol kadınlar için ciddi bir istihdam alanına dönüşerek kadınların bu alanda meslek sahibi olması hız kazanmıştır. Voleybolu meslek olarak icra eden kadın voleybolcuların uluslararası platformda başarılarına süreklilik kazandırmaları bu kadınların toplum nezdinde prestij kazanmasına yol açarak toplumsal statülerini yükseltmelerine katkı sağlamıştır. Ayrıca voleybolu meslek olarak deneyimleyen bu kadınlar farklı şehirlerde yaşamak, farklı coğrafyalara seyahat etmek, farklı kültürleri tanımak gibi sosyal olanaklara erken yaşlardan itibaren erişme olanağı yakalamışlardır. K7 (66) voleybolcu olmasa sıradan ve yavan bir hayatı olacağını ifade ederken "voleybol sayesinde çok renkli bir hayatım oldu" şeklindeki sözleriyle, K6 (55): "Benim sahip olduğum en önemli değer ailemden sonraki diyebilirim voleybolcu olmak. Çünkü iyi yaptığım bir işten aynı zamanda hayatımı idame ettirebildim. Yaptığım işte saygınlık kazanabildim" şeklindeki ifadesiyle voleybolun hayatına olumlu yönde yaptığı etkiyi ifade etmektedir.

'Voleybol ve kadınlar' bağlamında yaşanan tüm bu gelişmeler kamusal alanda voleybolcu kadınların erkeklerle eşitlik idealini görünür kılmıştır. Araştırma katılımcılarının söylemlerine göre voleybol branşında meslek olarak istihdam eden kadınlar, yirmili yaşlarından itibaren ortalamanın üzerinde bir gelir kazanmaktadırlar. Örneğin K4 (30), K4 (30) ile beraber araştırmanın en genç katılımcısıdır. Onun konu hakkındaki ifadesi şu şekildedir: "Maddi anlamdaki bütün her şeyimi kendim sağlıyorum. 18 yaşından beri hiç bir şekilde aileme bağımlı yaşamıyorum. Hep kendi evim oldu. Her şeyimi arabamı evimi her şeyimi kendim aldım. Maddi olarak hiç kimseye bağımlılığım yok."

Ekonomik özgürlük kadınları toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin eril baskısından kurtaracak en önemli araçlardan biridir. Bu bağlamda kadınların ekonomik anlamda özgürleşmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin de dönüştürülmesine katkı sağlamaktadır. Kadınların aile yaşantılarındaki değişikliği ancak maddi koşullarını değiştirmeleri sayesinde elde edebileceklerini savunan Engels (2000) ya da

⁸ Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Türkiye genelinde yapılmış olan bir araştırmada, kız çocuklarının resmi bir federasyona bağlı olarak yaptıkları spor dalları arasındaki ilk sıranın %14,3 oranıyla voleybol sporuna ait olduğunun saptanmıştır (<https://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi 11 Şubat 2021). Spor Genel Müdürlüğü verilerine göre yapılmış olan başka bir araştırmada ise Türkiye'deki lisanslı kadın sporcu sayısının son 10 yılda yüzde 255 artarak 3,5 katına çıktığı ve kadın sporcu sayısında en çok artış gösteren branşın voleybol olduğuna bilgisine ulaşılmaktadır (<http://www.tvf.org.tr/>, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020).

kapitalist ekonominin parçalanıp eşit bir şekilde dönüştürüldüğü takdirde aile kurumunun içindeki sosyal ilişkilerin dönüşeceğini savunan Zaretsky'nin (1974) aksine araştırmamızın sonuçları voleybolcu kadınların kamusal alanda iş sahibi olmaları ve ekonomik özgürlüklerini ellerine almış kadınlar olmalarına rağmen ev içindeki ataerkil yapının baskısından özgürleşemediklerini söylemektedir. K1'in (35): *"Türk toplumunda kadına yüklenen sorumluluklar fazlasıyla çok. Kadının yerine getirmesi gereken bazı kurallar olduğu doğrultusunda bir gelenekten gelenekten geliyoruz. Evi çekip çevirmesi, yemek yapması, çocuk bakması, kadın olduğu için giyimi kuşamı konuşması, bütün bu tabuları bir kenara bırakıp veya bunları sorumlulukları yerine getirip artık bir kadın olmak var sporun gerekliliğinde... geleneklerden biraz uzaklaşılsa da yine de onu bizim Türk kadını için söylüyorum yine de içinde barındırıyor"* sözleri, voleybolcu kadınların ev içindeki rollerinden özgürleşemediklerini göstermektedir. Benzer biçimde K10 (37) da konuyu *"Türkiye'de Türklerde diyim kadının rolü işte anaçtır biliyorsunuz, annemizden de gördüğümüz gibi."* şeklinde yorumlamaktadır.

Bu doğrultuda kadınların voleybolda istihdam ederek meslek sahibi olmaları, kamusal görünürlük kazanmaları ve ekonomik özgürlük sahibi olmalarının, ev içi rollerde cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde yetersiz kaldığını söylemekteyiz. Bu yetersizliği ve ev içi cinsiyet rollerine ilişkin sorumlulukların aynı şekilde devam ettiğini K1 (35) şu şekilde aktarmaktadır: *"modern dünyaya daha adapte bir kadın söz konusu. Ee geleneklerden biraz uzaklaşılsa da yine de onu bizim Türk kadını için söylüyorum yine de içinde barındırıyor. Barındırmak zorunda bırakılıyor."* Bir bakıma voleybolcu kadınlar evin çocuk bakımına ve düzenine ait işlerin kadınlar tarafından düzenlenmesini toplumsal düzenin sağlanması yönünde zaruri bir ihtiyaç olarak görmekte ve bu durumu yukarıdaki örneklerde aktarıldığı gibi geçmişten gelen geleneklere ve Türk toplumunun yapısal özelliklerine atfetmektedirler. Uzun yıllar Türk Voleyboluna hizmet etmiş milli bir sporcu olan K15 (38) de evin özel alanına girdikleri zaman rutin cinsiyet rollerinin devam ettiğini şu şekilde ifade etmektedir: *"voleybolcu olduğumuz için biz evet voleybolcusun ve bir prenses gibi evde kenarda duruyorsun gibi bir şey yok. Eve geldiğimizde yemeğimizi de yapıyorduk yeri geldiğinde, eve geldiğimizde temizliğimizi de her şeyi yine kendimiz yapıyorduk. Ama bu bizim voleybol bizim işimiz olduğu için, sahaya girdiğimizde işimizi en iyi şekilde yapıp evimize dönüp normal rutin hayatımıza devam ediyorduk."* Bir diğer örnekte Türk voleyboluna damga vurmuş isimlerden bir olan Neslihan Demir Darnel'in aşağıda yer verilen şu sözleri kadınların ev içi pratiklerini her şartta sürdürmeye devam ettiklerini göstermektedir: *"Dünya Şampiyonu oldum eve geldim kızım dedi ki "Anne ben taze fasulye yemem." "Şimdi yavrum sen kiminle konuştuğunun farkında mısın?" dicem çocuğa. Paşa paşa gidip kıymalı makarna yapıp yediriyorsun çocuğa. Hani biz de biraz böyle psikolojik tarafı var manik depresif hani bi ayak uyduramıyorsun hayata. Dünya şampiyonu oluyorsun ertesi gün markete gitmen lazım. Çünkü 15 gün yoksun evde her yer tam takır. Hani bir de bu tarafı var olayın. O yüzden böyle çok fazla kafalar karışıyor bir anda"* (Axa Talks: Neslihan Demir, <https://www.youtube.com/watch?v=qPROB7fZloI> Erişim Tarihi: 27 Ekim 2020)

Bu doğrultuda farklı meslek gruplarında istihdam eden kadınların ev içi rollerinin irdelendiği çalışmalarda sonuçlara benzer bir biçimde (Başaran, 1984; Kıray, 1984; Günay ve Bener, 2011) biz de araştırmamızda voleybolcu kadınların ev içindeki rollerini dönüştürmek konusunda radikal bir eğilime sahip olmadıklarını ve aile içi yaşamlarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kurmaya devam ettiklerini görmekteyiz. Arat'ın (1998) deyimiyile kamusal alanda cinsiyet farklılıklarını her

ne kadar yadsınsa da, özel alanda bu farklılıklar tanınıp, ev içi rollerde eril hiyerarşi tekelinde meşrulaştırılmaya devam etmekte. Bir diğer deyişle kadınların kamusal alanda koşulları değişse bile ev içindeki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin deneyimleri değişmediğini görmekteyiz.

Voleybolda Yıldırma, Taciz ve İstismar

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolcu kadınların alan içinde en sık karşılaştıkları sorun antrenör veya yönetici kaynaklı; mobbing ve taciz davranışlarına maruz kalmaları sorunudur. Araştırmaya katılan 15 kadın sporcudan 13'ü, antrenörü veya yöneticisi tarafından bu davranış türlerinden en az birine maruz kaldığını belirtmiştir. Taciz davranışına maruz kalan sporculara taciz olayı psikolojik taciz, sözlü taciz veya cinsel taciz biçiminde gerçekleşmiştir. Ayrıca araştırmamızda katılımcılarından birinin antrenörü tarafından cinsel istismara uğradığı bilgisi de açığa çıkarılmıştır.

Araştırmamıza göre bu davranış türlerinden herhangi birine maruz kalmayan sporcu sayısı sadece 2 kişidir. Bu sporcular araştırmanın yaşça en büyük olan katılımcıdır. Bu katılımcılardan biri olan ve günümüzde bir spor kulübünde yönetici pozisyonunda çalışan K6 (55), sporcuların yaşatılan mobbing davranışına sıklıkla şahit olduğunu ve kendisinin sporculuk yaptığı dönemlerde bu davranışa maruz kalmama nedenini rekabetin günümüzde daha zorlu olmasına ve antrenör ve yöneticilerin bu baskı altında ezilmesine bağlamaktadır. Bu durum erken dönemlerdeki voleybol camiasının daha güvenli olduğunu düşündürse de yaşı büyük olan sporcuların sporcular oldukları dönemlerde (70'ler ve 80'ler) antrenör veya yönetici kaynaklı olmasa da seyirci kaynaklı sözlü ve fiziksel taciz olaylarına maruz kaldıkları görülmektedir. Seyirci veya taraftar kaynaklı yaşanan bu davranışlar; sporcuların soyunma odalarına kaza süsü vererek girilmesi, kadın sporcuların maç esnasında bacaklarına çivi atılması ve cinsel içerikli tezahürat yapılması şeklinde gerçekleşmiştir. Araştırmamızın katılımcılarından K7 (66), "*güruh bir seyircimiz vardı bizim, sonradan adam oldular*" şeklinde ifadesiyle geçmişten günümüze seyircilerin davranış ve tepkilerinde görülen değişimi vurgulamaktadır. K7'nin belirttiği gibi günümüzdeki seyirci ve taraftar toplulukları bu tarz davranışlar sergilemeseler de voleybolcu kadınların söylemleri günümüzde bu istenmedik davranış türlerinin antrenör ve yönetici kaynaklı yaşatıldığına işaret etmektedir.

Dünyada sporda mobbing, taciz ve istismar olaylarını inceleyen araştırmaların sayısının sınırlı olduğu ancak 1980'li yıllar itibariyle bu araştırmaların sayısında bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu araştırmalarda sporda mobbing, taciz ve istismar davranışlarının yaşanma sıklığının oldukça fazla olduğu (Kumayasu, 2005; Tomlinson ve Yorgancı, 1997) ve elit düzeyde spor yapan kadınların istenmedik bu davranışlara rekreatif amaçla spor yapan kadınlardan daha fazla maruz kaldıkları bilgisi ortaya çıkmaktadır (Fasting, Brackenridge, ve Knorre, 2010). Türkiye örneğine geldiğimizde ise günümüzde dahi sporda mobbing, taciz ve istismar konulu araştırmaların oldukça sınırlı sayıda yapıldığını görmekteyiz. Bu araştırmalar kadın sporcuların cinsel tacize maruz kalma oranlarının oldukça yüksek olduğunu (Gündüz ve ark, 2008; Yıldız, 2009) mobbinge uğrayan sporcuların en fazla voleybol branşında istihdam ettiklerini (Salman ve Yalçındağ, 2017) ve çocuk yaşta istismar deneyimi yaşayan sporcular olduğunu göstermektedir (Çetin, 2019). Yapılan araştırmalar sporcuların maruz kaldıkları istenmedik davranışların motivasyon kaynağının iktidar ve güç sahibi olmak olduğunu göstermektedir. Bu sebeple antrenörlerin ve yöneticilerin sporcuları kontrol etme arzuları, onların sporcular üzerinde kurmak istedikleri tahakkümün asıl nedeni olarak ortaya çıkmaktadır (Fasting,

2015).

Dünyada yapılmış olan farklı çalışmalar göstermektedir ki voleybolun da dahil olduğu birçok spor branşında kadın antrenörlere ve kadın yöneticilere görev verilmemekte ve antrenör ve yönetim kadroları çoğunlukla erkekler tarafından temsil edilmektedir (Burton ve ark., 2009; Koca ve ark., 2018). Araştırmamızın sonuçlarına göre de Türkiye’de voleybol branşı özelinde antrenörlerinin neredeyse tamamının erkek antrenörler olduğunu ve erkek antrenörlerin hiyerarşik üstünlüklerini kadın sporcuları baskılamak, mobbing uygulamak veya onları taciz etmek yoluyla meşrulaştırma yoluna gittiklerini söyleyebiliriz. Bir başka deyişle idari ve yönetim gücünü ellerinde barındıran iktidar sahiplerinin erkek olması, kadınların voleybol alanında sıklıkla istenmedik davranışlara maruz kalması sonucunu doğurmaktadır. K2 (35), mobbing davranışı için *“yaşamadım diyen sporcu yoktur”* ifadesini kullanarak sporda bu davranışın yaşanma boyutuna dikkat çekerken *“sözlü zaman zaman fiziksel olarak şiddet gördük antrenörlerimizden”* şeklindeki açıklamasıyla sözlerini tamamlamaktadır. K3 (30), maç sırasında kendisine küfür eden ve el kol hareketleri yapan antrenörlerinin olduğunu ve ergenlik yıllarında kendisine ve takım arkadaşlarına *“sessiz gemi, kibar feyzo”* gibi rencide edici lakaplar takıp fiziksel görünüşleriyle dalga geçen bir antrenörle çalışmak zorunda kaldığını anlatmaktadır. K4 (30) oynadığı çeşitli takımlardaki antrenör ve yöneticiler tarafından zaman zaman kendisine mobbing uygulandığını söylemektedir. K8 (47) ise *“sporculara tokat atan, antrenmanlarda kızan başaran ağzından kötü laf çıkan küfür eden çok antrenörler var. Taciz olayı da evet birkaç tane taciz olayı duydum”* şeklinde ifadesiyle voleybolda yaşanan şiddet ve taciz olaylarına dikkat çekmektedir. K13 (47): *“her türlü tacize uğradığımı söyleyebilirim. Her fiziksel hem mental(...) cinsel tacize de uğradım fiziksel tacize uğrayan da gördüm, mental tacize uğrayan da gördüm mental tacize de uğradım mobbinge de uğradığıma inanıyorum. Hepsi de benim başıma geldi.”* şeklinde ifadesiyle istenmedik davranış türlerinin neredeyse tamamına maruz kaldığını aktarmaktadır. K15 (38): *“spordan soğutmaya çalışan bir antrenörle de çalıştım. Ve kendisi ciddi anlamda çok üst seviyelerin antrenörlüğünü yaptı daha sonrada devam etti ve o yıllar içerisinde çok sporcuya bunu yaptı sadece ben değil. Bütün sporcuların hepsine yaşattı aynı şeyi. Çok fazla sakatlıklar yaşadık çünkü sürekli olumsuz sürekli olumsuz. İnsan bir süre sonra stres altında vücudunda sıkıntılar yaşamaya başlıyosun. O yaşadığımız sezonda en az 6-7 kişi ameliyat oldu onu hatırlıyorum”* şeklinde ifadesiyle istenmedik davranışlara maruz kalan sporcuların sadece duygusal ve psikolojik rahatsızlık yaşamadığını aynı zamanda bu davranış türlerinin sporcularda fiziksel sorun ve sakatlıklara da yol açtığına dikkat çekmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türk toplumunun voleybol sporuyla tanışması her ne kadar 1919 yılında gerçekleşmiş olsa da kadın voleybolunun Türkiye’de kurumsallaşması ancak 1950’li yıllarda mümkün olmuştur. Erken dönem olarak tabir edebileceğimiz bu dönemde Türkiye’de futbol haricinde amatör branşlara yatırım yapılmaması, geleneksel özellikler taşıyan Türk toplumunda kadınların sporcu olmalarının muhafazakâr yapıya ters düşmesi, erkek voleybolunda kurumsallaşma sürecine daha erken girilmiş olması⁹ ve ülkede yeterli sayıda kadın voleybol takımlarının kurulmaması gibi nedenler voleybolun kadınlar kategorisinde kurumsallaşmanın neden bu kadar geç gerçekleştiğini

⁹ Erkeklerde voleybol ligi 1921 yılında kurulmasına rağmen kadınlarda ancak 1954 yılında İstanbul Kadınlar Ligi kurulmuştur.

açıklamaktadır (Bengü, 1983; Somalı, 1997; Yazıcıoğlu, 2016). Voleybol adına durgun geçen erken dönemlerden günümüze, geleneksel toplum yapısında yaşanan çözümler, şirket ve müesseselerin kadın voleybol takımları kurması ve bu takımların yaptıkları yatırımlar sayesinde Türkiye’de voleybol, kadınlara yeni bir kimlik ve temsil biçimi sunmaya başlamıştır. Özellikle 1980’li yıllar itibariyle medyanın kadın voleyboluna ilişkin tutumları yönlendirmedeki etkisi de göz ardı edilmeyecek şekilde biçim değiştirmiş ve kadın voleybolcuların imajları medya üzerinden olumlu bir biçimde yeniden kurgulanmaya başlamıştır.

Araştırmanın bulguları yukarıda sözü edilen süreçlere göre analiz edildiğinde, kadın voleybolcuların gündelik davranış kalıplarında ve toplumsallaşma süreçlerinde dönemler arası geçişlerin ve bu bağlamda kuşaklararası sürekliliklerin ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu süreklilikler ve farklılıklar toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin spor üzerinden yeniden kurgulanmasına ve voleybolun Türkiye’de bir kadın spor dalı olarak kurumsallaştırılmasına etki etmiştir. Bu kurumsallaştırmanın doğru olarak okunmasında voleybolcu kadınların deneyimlerinin toplumsal cinsiyet yaklaşımı doğrultusunda sorunsallaştırılması büyük önem arz etmektedir. Çünkü görülen odur ki günümüzde medyada sıklıkla başarılarından bahsedilen ve topluma örnek olarak gösterilen kadın voleybolcular üzerine henüz derinlemesine bir çalışma yapılmamış olması literatürde eksiklik doğurmaktadır. Nihayetinde bu durum kadın voleybolcuların öz yaşam deneyimlerinin açığa çıkarılmasına ve gerçekliğin bilgisinin içeriden kavranmasına engel oluşturmaktadır.

Araştırmamızda bu doğrultuda geçmişten günümüze voleybolcu kadınların spor alanında deneyimledikleri sosyal pratikler irdelenmiş ve bu pratiklerin ardında saklı kalan gerçeklerin açığa çıkartılması amaçlanmıştır. Bu noktadan hareketle günümüz Türkiye’sinde voleybolun bir kadın sporu olarak kurumsallaştığını ve bu kurumsallaşmanın kimi zaman voleybolcu kadınların fiziksel görünüşleri kimi zaman spor kıyafetleri üzerinden, kimi zamansa bu spor dalında erkeklerden daha başarılı olmaları üzerine kurulduğunu görmekteyiz. Araştırmamızda sonuçlarına göre, voleybolun erken dönemlerinde voleybolcu kadınlara yönelik toplumsal algının, sportif performansları doğrultusunda değil de daha çok bedene yönelik meşrulaştırmalar ve beden imajları üzerinden kurulduğunu söylemekteyiz. Bu doğrultuda erken dönemlerde voleybolcu kadınların spor kıyafetleri (mayo, tayt, dar kalıplı üstler) ile sahada mücadele etmelerinin, onların seyirlik nesnelere ve arzulanmış bedenlere sahip kişiler olarak tanımlanmasına ve sportif anlamda başarılarının göz ardı edilmesine yol açtığını söyleyebiliriz. Katılımcılardan K7’nin (66) *“voleybolcu kız dedin mi baldır, bacak, popo ve göğüs! Algı oydu”* sözleri erken dönemde voleybol kadınlara yönelik gösterilen toplumsal tavrı açıklar niteliktedir. 1980 yılına kadar toplumda ‘baldırı çıplak’ statüsünde kodlandıklarını ifade eden Çağlar da (2018, s. 79), Ezcacıbaşı Kadın Voleybol Takımıyla kazanılan ilk uluslararası başarının akabinde voleybolcu kadınların artık topluma ‘Atatürk’ün Kızları’ olarak lanse edildiğini söylemektedir.

Görülen o ki voleybolcu kadınların beden imajları geçmişte voleybolun kadınsı bir spor olarak kodlanmasına yol açmıştır. Günümüzde ise medyanın, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıları farklı yöntemlerle spor üzerinden yeniden kurgulamaya devam ettiğini görmekteyiz. Araştırmanın sonuçlarına göre 2003 yılı itibariyle medya kadın voleybolcular için yeni bir imaj ve temsil biçimi kurgulamıştır. Bu doğrultuda medya Türkiye’nin ev sahipliğini yaptığı 2003 Avrupa Kadınlar Voleybol Şampiyonası öncesinde, kadın voleybolcuların topluma tanıtılması için *“filenin sultanları”* ismiyle yerel bir toplumsal cinsiyet kimliği tasarlamıştır. Gerek 2003 Avrupa Şampiyonası’nda

kazanılan ikincilik derecesi gerekse sonrasında süreklilik kazanan uluslararası başarılar sayesinde 'Filenin sultanları' kimliğinin kullanımı toplumda yaygınlaşmıştır. Yeni imajları bu söylem adı altında kurgulanan voleybolcu kadınların giderek popülerlik kazanarak, toplumsal statülerini bu kimlik altında güçlendirdikleri görülmektedir. Yukarıda bahsedilen tüm bu unsurlar voleybolcu kadınların 'Filenin sultanları' söylemini içselleştirmelerine ve onu toplumsal cinsiyet vurgusu taşıyan bir söylem olarak görmemelerine yol açmıştır. Kadınlar bu kimliği olumlamakta ve Osmanlı döneminden gelen tarihsel bir gücün simgesi, geleneksel ve popüler değerler arasında bir bağ ayrıca Türk voleyboluna marka değeri katan bir söylem olarak görmekteledir. K3'in (30): *"Benim hoşuma gidiyor. Sultanlar Türkiye'nin geçmişindeki bir şeyi simgeliyor"*; K4'ün (30) *"Marka oluşturma adına Filenin Sultanlarının güzel bir marka temsilcisi olduğumu düşünüyorum"* ifadeleri ile K7'nin (66) *"güzel bir tabir. Bence çok yakıştı."* ve K8'nin (47) *"Bütün Türkiye bizi bu şekilde tanıyor ondan dolayı ben seviyorum"* sözleri voleybolcu kadınların söylem hakkındaki görüşlerini özetler niteliktedir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre ortaya çıkan bir başka unsur, voleybolcu kadınların Türkiye'de artan kamusal görünürlüklerine, yükselen toplumsal statülerine ve iyi bir ekonomik gelir elde etmelerine rağmen ev içi ataerkil baskın yapıdan ve toplumsal cinsiyet rollerinin hiyerarşisinden özgürleşemedikleri yönündedir. Voleybolcu bir kadın olarak Türklere geleneksel yapının ev ve aile içi toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne engel olduğunu söyleyen K1 (35): *"modern dünyaya daha adapte bir kadın söz konusu olsa da.. Türk kadını için söylüyorum yine de içinde barındırıyor. Barındırmak zorunda bırakılıyor"* ve voleybolcu olduğu için ev içinde prenses gibi olmadığını evin bütün temizlik, ütü, çocuk bakımı gibi işlerinin yine kadının sorumluluğunda olduğunu belirten K15'in (38) söylemlerinde görüldüğü gibi kadın voleybolcuların kamusal alanda görünürlük kazanmaları, kadınların ev içi toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmelerine herhangi bir katkı sağlamamaktadır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre voleybolcu kadınların alan içinde en sık karşılaştıkları sorunlar, antrenör veya yönetici kaynaklı bezdiri (mobbing) ve taciz davranışlarına maruz kalmaları olarak belirlenmiştir. Az da olsa istismar davranışa maruz kalan sporcular da mevcuttur. Araştırma katılımcılarından K2'nin (35) *"yaşamadım diyen sporcu yoktur"* ifadesi, bu istenmedik davranışlara sporcuların ne ölçüde maruz kaldıklarını gözler önüne sermektedir. Araştırmada sporcuların antrenörlerinden sözlü ve fiziksel olarak da şiddet gördükleri ayrıca fiziksel görünüşleriyle dalga geçilmesi suretiyle psikolojik tacize de uğradıkları görülmektedir. Araştırmamızda voleybolcu kadınların ifadeleri doğrultusunda yıldırı davranışına maruz kalan sporcularda bu davranışların sakatlıklara yol açtığı bilgisi de edinilmiştir.

5. ÖNERİLER

Araştırmanın tartışma ve sonuç bölümünde belirtildiği gibi, voleybolcu kadınlar "Filenin Sultanları" söylemini kolektif bir kimlik olarak içselleştirmişlerdir. Toplumsal cinsiyet dili içeren ve kadınlık vurgusunun baskın olduğu bu söyleme böylesi bir perspektiften yaklaşmak, eril ideolojilerin baskısından kurtulmayı ve eril tahakküme başkaldırmayı imkânsız hale getirmekte aynı zamanda kadının spordaki ikinci konumunu pekiştirmektedir. Bu noktadan hareketle kadın voleybolcuların toplumsal cinsiyet kalıplarına rıza üretmemeleri doğrultusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğini ve voleybolcu kadınların toplumsal cinsiyet farkındalığını arttıracak seminerler ve eğitimler

düzenlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre kadın voleybolcular alan içinde sıklıkla antrenör ve yönetici kaynaklı yıldırma, taciz ve istismar davranışlarına maruz kalmaktadırlar. Bu durum bize bu istenmedik davranışların önlenmesi konusunda Türkiye Voleybol Federasyonu ve Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın yetersiz kaldıklarını düşündürmektedir. Türkiye Voleybol Federasyonu ve Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından bu konu özelinde denetimler arttırılmalı ve sporcuların bu istenmedik davranış türlerine maruz kalmamaları için caydırıcı önlemler alınıp yeni yasalar düzenlenerek kadınların ve sporcuların hakları korunmalıdır.

Açıklamalar

Yazarlar araştırmaya katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkürü borç bilir. Bu çalışma Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı bünyesinde hazırlanan "Türkiye'de Kadın Voleybolcular: Modern Sporda Kadın Deneyimleri, Statü ve Kimlik" adlı yüksek lisans tez çalışmasından derlenmiştir.

Yazar Katkıları

Çalışmaya tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, C., & Yılmaz, K. (2014). Toplumsal cinsiyet bağlamında spor medyasında kadın. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(2), 177-182.
- Arat, Y. (1998). Türkiye'de modernleşme projesi ve kadınlar. İçinde S. Bozdoğan, & R. Kasaba (Ed.), *Türkiye'de modernleşme ve ulusal kimlik* (ss. 82-98). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Başaran, F. (1984). *Ailede cinsiyet rollerine ilişkin tutum değişimleri. Türkiye'de ailenin değişimi*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Bengü, M. (1983). *Voleybol*. İstanbul: Adam Yayıncılık Dergisi.
- Bulgu, N. (2015). Spor belleğine toplumsal muhafazakâr diyebilir miyiz? İçinde İ. Hacisoftaoğlu., F. Akcan., & N. Bulgu (Edt.), *Oyunun ötesinde* (ss. 71-91). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Burton, L. J., Barr, C. A., Fink, J. S., & Bruening, J. E. (2009). Think athletic director, think masculine?: Examination of the gender typing of managerial subroles within athletic administration positions. *Sex Roles: A Journal of Research*, 61(5-6), 416-426.
- Büyükaşar, M. (2016). Türk spor basınında cinsiyet ayrımcılığı: Fotomaç ve Fanatik gazeteleri örneği. *İnsan & İnsan*, 3(9), 53-76.

-
- Çağlar, S. T. (2018). *Bir voleybolcunun anıları*. İstanbul.
- Çetin, E. (2019). *Türkiye’de bireysel sporlarda çocuk istismarı: Elit sporcular örneği* (Doktora Tezi). İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durur, E. K. (2017). Sporda cinsiyetçilik ve haber metinlerinde kadın sporcuların temsili. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırma Dergisi*, 14.
- Engels, F. (2020). *The origin of the family, private property and the state*. Gece Kitaplığı.
- Fasting, K. (2015). Sporda cinsel taciz ve istismar (Çev: F. Akcan). İçinde. Hacisoftaoğlu, İ., Akcan, F., & Bulgu, N. (Edt.), *Oyunun ötesinde: Spor sosyolojisi çalışmaları* (ss. 211-230). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Fasting, K., Brackenridge, C., & Knorre, N. (2010). Performance level and sexual harassment prevalence among female athletes in the Czech Republic, *Women and Sport and Physical Activity Journal*, 19(1), 26-32.
- Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.
- Gündüz, N., Sunay, H., & Koz, M. (2007). Incidents of sexual harassment in Turkey on elite sports women. *The Sport Journal*, 10(2).
- Hargreaves, J. (1994). *Sporting females critical issues in the history and sociology of women’s*. New York: Routledge.
- Kıray, M. B. (1984). *Büyük kent ve değişen aile, Türkiye’de ailenin değişimi toplumbilimsel incelemeler*. (Der: N. Ender). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Kadınlar için Spor ve Fiziksel Aktivite Derneği. (2019). *2. kadın ve spor çalıştay raporu. Spor alanında kadınların temsili: Sorunlar ve çözüm önerileri* Ankara. <http://www.kasfad.org/wp-content/uploads/2-kadinvesporcalistayraporu.pdf>.
- Koca, C., & Bulgu, N. (2005). Spor ve toplumsal cinsiyet: Genel bir bakış. *Toplum ve Bilim*, 103, 163-184.
- Kumayasu, K. (2005). A review os sexual harassment in sport literature and its implications for Japanese research studies. *Journal of Sport and Gender Studies*, 3, 26-41.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook* (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Rowe, D. (2006). *Popüler kültürler: Rock ve sporda haz politikası*, (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Salman, M. N., & Yalçındağ, S. (2017). Sporda mobbing uygulamaları ve sporcuların mobbing algılama düzeylerinin tespiti. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2479-2490.

Somalı, V. (1997). *Türk dünya voleybol tarihi (1985-1997)*. İstanbul: Türkiye Voleybol Federasyonu Voleybol Vakfı.

Tomlinson, A., & Yorgancı, I. (1997). Male coach female athlete relations: Gender and power relations in competitive sport. *Journal of Sport & Social Issues*, 21, 134-155.

Yazıcıoğlu, E. (Edt.) (2016). *Haydi kızlar 50 yıllık spor efsanesi Eczacıbaşı*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Yenilmez, M. İ., & Çelik, O. B. (2020). The difference between male and female sport participation in Turkey: Determination always finds a way. *Sport Mont.*, 18(2), 107-112. DOI: 10.26773/smj.200601

Yıldız, Ö. S. (2009). *Sporda cinsel taciz ve istismarın belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zaretsky, E. (1974). Socialism and feminism III: Socialist politics, the family. *Socialist Revolution*, 4(1).

Makale Geliş : 18.04.2021

Makale Kabul : 11.10.2021

Açık Erişim Politikası

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>